

**LANGS OORLOGSERFGOED
IN DUINEN, POLDERS EN
AAN BOULEVARDS**

Vleermuisbunker.

Deze fietsroute voert je langs duinen, polders en boulevards en laat zien hoe natuur, landschap en oorlogserfgoed in Katwijk, Wassenaar, Valkenburg en Noordwijk met elkaar verweven zijn. Je start op de boulevard van Katwijk aan Zee, die tijdens de Tweede Wereldoorlog vrijwel volledig werd gesloopt om plaats te maken voor de Atlantikwall. In de duinen fiets je langs resten van Duitse steunpunten, radarstellingen en de opvallende Soefitempel.

Zonder het te merken passeer je de voormalige grens van de Stützpunktgruppe Katwijk en krijg je de mogelijkheid een bijzondere wandeling te maken over een nog zichtbaar deel van de tankmuur van het zuidelijke Landfront. De route vervolgt richting de Wassenaarse Slag, waar een Duitse infanteriestelling lag en een monument herinnert aan hier gesneuvelde Franse commando's.

Via het villapark Rijksdorp en langs het binnenduin fiets je verder langs het voormalige vliegveld Valkenburg,

waar de sporen van de luchtoorlog en de Duitse uitbreiding nog altijd zichtbaar zijn. Dichtbij ligt het Panbos van Persijn met zijn tankversperringen en luchtafweerstelling. Vanaf hier gaat de route richting Noordwijk. Onderweg passeer je het voormalige hoofdkwartier van de Stützpunktgruppe Katwijk en het landgoed Offem, waar een belangrijk knooppunt in het Duitse militaire communicatienetwerk was. Via de duinen en de sluis over de Rijn keer je uiteindelijk terug naar het startpunt.

1 BESCHERMING TEGEN ZEE EN VIJAND

De garage ligt onder een kunstmatige duinenrij die in 2014 is aangelegd om Katwijk in de toekomst tegen hoog water te beschermen. Tijdens de oorlog stond op deze locatie een honderden meters lange tankmuur met een hoogte van ongeveer 2,5 meter. Zowel voor, als achter de muur lagen verdedigingswerken van een Duits infanteriesteunpunt. De vier zware geschuts- en manschappenbunkers die voor de muur op het strand stonden, hadden een wanddikte van meer dan twee meter gewapend beton. Achter de tankmuur lagen bakstenen bouwwerken die onderling waren verbonden met een ondergronds, gemetseld gangenstelsel. Direct na de oorlog werd begonnen met de wederopbouw. Het strand en de boulevard waren weer nodig voor visserij, recreatie en woningen. Alle bunkers zijn daarom geheel of gedeeltelijk gesloopt en de muur werd in stukken gebroken, omgekegeld en begraven. De garage ligt tegen de restanten aan. Honderd meter verder is bij het DUNAatelier aan je rechterzijde een gedeelte van de muur als onderdeel van een monument zichtbaar gemaakt.

De boulevard in vogelvlucht in 2017.

2 EVACUATIE EN SLOOP

De bouw van de Atlantikwall had voor Katwijk aan Zee grote gevolgen. De visserij was al sterk ontregeld door Duitse beperkingen en met de aanleg van de kustverdediging kregen ook het gewone dorps- en strandleven met de hevige gevolgen van de oorlog te maken. Al in 1942 werden enkele huizen ontruimd en grote delen tot verboden gebied verklaard. Deze maatregelen bleken nog niet voldoende. In 1943 kregen de bewoners een nieuw bevel onder ogen. Circa 450 huizen werden ontruimd waarna ze werden gesloopt. Het doel was om een open schootsveld te creëren en ruimte te maken voor de bouw van nieuwe verdedigingswerken. De Katwijkse boulevard veranderde hiermee in een verlaten, ruïneuze open zandvlakte die over een lengte van 150 meter en 100 tot 200 meter landinwaarts doorliep. De historische Vuurbaak, Andreaskerk (witte kerkje aan zee) en villa Allegonda werden gespaard. Van de kerk werd de toren wel verwijderd omdat deze als belangrijk herkenningspunt kon dienen vanuit zee. De toren is na de oorlog opnieuw opgebouwd, maar de sloopgrens is nog steeds goed zichtbaar.

De eerste herstelplannen voor de boulevard dateerden al uit de oorlogsjaren. In 1943 was het de gemeente die een ingenieur en architect de opdracht gaf een plan te maken voor herstel van de ontstane oorlogsschade. Op basis hiervan konden na de capitulatie snel knopen worden doorgehakt en was het mogelijk om een jaar later al te beginnen met het grootschalige herstel. De bouwwerken die in 1946 aan de kust verrezen zijn door de sterke variatie in ontwerp en de combinatie tussen traditionele en moderne elementen typerend voor de architectuur van de wederopbouwperiode. Men had er wel naar gestreefd om het oude dorskarakter met de oorspronkelijke kleinschaligheid en diversiteit terug te laten komen.

De ravage op de boulevard was enorm, de Andreaskerk en de Vuurbaak liggen er troosteloos bij.

Het monument in het duin met daarvoor de lage bakstenen keermuur van het tunneltje.

Ter hoogte van de Seinpoststraat zie je aan je rechterhand het Engelandvaardersmonument met een interactief informatiepaneel (3).

3 VIA EEN TUNNEL NAAR ENGLAND

Voor zover bekend, namen vanaf het strand van Katwijk 33 mannen elf maal het risico om over zee Engeland te bereiken. Een deel van hen deed dat met een vissersschip, anderen in een tweepersoons (vouw)kano. Zeker twee pogingen werden ondernomen via het tunneltje van het voormalige zeehospitium dat in de eerste oorlogsjaren nog niet door de Duitsers was afgesloten. De mannen konden zo ongezien het strand bereiken en uit het zicht van de bezetter hun kano opbouwen. De tunnel is nog deels intact en ligt onder het zand. Alleen de lage bakstenen keermuur is nu zichtbaar. Van de 11 pogingen zouden er slechts vier slagen, waarbij acht mannen Engeland per kano bereikten.

Bij KP 97 RA richting KP 41. Je gaat het fietspad op de duinen in.

4 SOEFITEMPEL

Een opvallend bouwwerk in de Katwijkse duinen is de Soefitempel die aan je linkerhand zichtbaar is. De tempel is in 1969 gebouwd en is de enige tempel van het Universeel Soefisme ter wereld. In het Universeel Soefisme staat de vrijheid om je eigen weg te vinden centraal en worden de verschillende mystieke kernen van alle religies gerespecteerd en gebruikt als inspiratiebron.

De Soefitempel, een opvallende blikvanger in de Katwijkse duinen.

De Würzburg Riese in het Duitse marine radarcomplex Felix, kort na de bevrijding, met daarnaast enkele andere verdedigingswerken.

Vervolg de weg voor 50 meter tot net voor de eerste strandopgang (Katwijk B).

5 RADAR

Bovenop de duinen lag aan je rechterhand een Duits marine radarcomplex met de codenaam Felix. Vanuit de stelling konden de militairen met hun Würzburg Riese radarsysteem vijandelijke doelen op zee en in het luchtruim lokaliseren en volgen. Wanneer ze een doel hadden gedetecteerd werd dit doorgegeven aan de kust- en luchtdoelbatterijen zodat er snel kon worden gevraagd. Rondom de radaropstelling lagen meer dan 30 bouwwerken die met elkaar waren verbonden door open loopgraven en ondergrondse, gemetselde gangen. Een stuk van de door de Duitsers aangelegde betonweg maakt nu deel uit van de strandopgang.

Via www.history5d.nl is het mogelijk een virtuele reconstructie van een deel van het complex te bekijken.

Blijf het fietspad voor 800 meter RD volgen, tot net na de tweede strandopgang 'Katwijk A'.

6 HEERESKÜSTENBATTERIE

De kustverdediging was niet alleen in handen van de Duitse marine. Ook de Duitse landmacht (Heer), beschikte over speciale kustbatterijen die de 'gaten' tussen de marinebatterijen opvulde. Heeresküstenbatterie Katwijk Alt was een van deze batterijen. De hoofdbewapening bestond uit vier stukken geschut met een kaliber van 17 cm die in grote open beddingen stonden. Elke bedding had een aangebouwd manschappenverblijf en munitieopslagbunker. Het waren enorme constructies waar in totaal duizenden kubieke meters beton voor nodig was.

Landmacht-artilleristen van Heeres-Küsten-Artillerie-Abteilung 1230 bij Heeresküstenbatterie Hillegom. Hier op appel voor 'hun' onderkomen en geschut (links nog net in beeld).

Ga RD op het fietspad. Passeer de volgende strandafrit en vervolg de weg tot je aan je linkerhand de wegwijzer 'anti tankmuur' ziet.

7 ONZICHTBARE GRENS

Ongemerkt ben je zojuist de voormalige zwaarbewaakte grens van Stützpunktgruppe Katwijk gepasseerd. Heel vreemd is dit niet. Nagenoeg niets herinnert meer aan de ligging van de Atlantikwall of een verdedigingslinie. De grens die hier lag werd ook wel het zuidelijke Landfront genoemd en bestond uit een keten van mijnevelden, prikkeldraadversperringen, stukken tankmuur, tankgracht en drakentanden die vanaf het strand de gehele Stützpunktgruppe omsloten. Er waren slechts enkele doorgangen, waaronder voor smalspoor, die vanuit nabijgelegen stellingen werden beschermd.

Als je de hele muur afloopt, heb je een bijzonder uitzicht over het omringende duinlandschap. Ook is het mogelijk aan het einde van de muur enkele schoenafdrukken van militair Duits schoeisel terug te vinden.

Uitstapje: Je kunt hier je fiets neerzetten voor een bijzondere wandeling. Volg vanaf de richtingaanwijzer het schelpenpad gedurende 700 meter tot aan het informatiebord en de tankmuur. De tankmuur is niet te missen. In de oorlog was deze dan ook zo goed mogelijk gecamoufleerd door er bomen en andere vegetatie op te schilderen. Om de lijn vanuit de lucht en vanaf de grond te maskeren werd de bovenzijde van een 'golvende' laag beton voorzien. Het is op eigen risico mogelijk om op de muur te klimmen en er overheen te lopen. Op deze manier krijg je een goed beeld van het uiterlijk van het Landfront en de soorten versperringen die werden gebruikt om Katwijk en Noordwijk te verdedigen. Je ziet dan ook dat in de muur manschappenverblijven en mitrailleurbunkers waren geïntegreerd.

Wederom de weg RD blijven volgen in de richting van KP 41. Aan je linkerhand zie je een groot hersteld duingebied liggen.

Door grootschalig natuurherstel is er weer een prachtig en dynamisch duingebied ontstaan.

8 NATUURHERSTEL

In het verleden veroorzaakte de slechte kwaliteit van drinkwater voor ziektes zoals cholera en tyfus, waardoor epidemieën uitbraken. Daarom werd in de 19e eeuw door steeds meer steden overgegaan op het winnen van schoon water uit de duinen. Waar je nu loopt was een van die belangrijke waterwingebieden. De vraag was zo groot dat er al snel andere waterwinmethoden werden bedacht. Een ervan was het aanleggen van infiltratieplassen waarin zoet rivierwater uit het binnenland werd opgeslagen. Dit water was echter voedingsrijk waardoor er andere vegetatie ging groeien dan oorspronkelijk in het schrale duin voorkwam. Door recent natuurherstel zijn er weer natte duinvalleien, grassen en open (stuif)vlakten te vinden. Ook een deel van de 'oude' flora en fauna keerde terug, zoals de parnassia, orchidee, rugstreeppad en zandhagedis.

Vervolg de weg RD en ga met de bocht mee naar links.

9 DEKKINGSGATEN

In de bocht van de weg lag een Duitse infanteriestelling. Hier werden echter geen stenen of betonnen bunkers gebouwd, maar veldversterkingen uit aarde en hout. Een uitzondering vormden de speciale Deckungslöcher. Een betonnen Deckungslot, of schuilgat, was een van de meest effectieve en snelle methoden om een goed beschermde en gedekte opstelling aan te leggen voor een schutter of schuilende militair. Je komt ze daarom langs de gehele Nederlandse kust tegen,

Boven op het duin vormde dit Deckungsloch een perfecte schutterspositie.

Linksboven steekt nog net het dak van de observatiepost boven het duin uit.

zeker in een Freie Küste waar de bouw van betonnen bunkers minder prioriteit kreeg. De constructie is simpel en bestond uit drie op elkaar gestapelde betonnen putringen. Precies hoog en breed genoeg voor een militair met volle bepakking. Op het hoogste punt van het duin zie je in het verlengde van het informatiebord in een zandverstuiving nog net de randen van twee van deze dekkingsgaten uitsteken.

Steek bij hotel Duinoord de weg 'Wassenaarse Slag' over en volg de weg met een bocht langs de parkeerplaats. Neem de eerste mogelijkheid RA (niet richting KP 41) en volg het geasfalteerde fietspad tot de strandopgang.

10 VLEERMUISBUNKER

Aan weerszijden van de strandopgang en onder het paviljoen liggen verdedigingswerken van een Duitse infanteriestelling. Deze stelling was bedoeld om de weg, de Wassenaarse Slag, af te sluiten en te verdedigen. Deze weg vormde het zwakste punt in het omliggende uitgestrekte, met kanalen doorsneden en reliëfrijke duingebied. De observatiebunker steekt nog voor een deel boven het duin uit. Het gaat hier echter om het puntje van de ijsberg. Onder de grond ligt een nog toegankelijk gangenstelsel dat verschillende manschappenonderkomens, opslagplaatsen en geschutsbunkers met elkaar verbond. Staatsbosbeheer heeft het complex in beheer en organiseert rondleidingen onder begeleiding van een gids.

www.bunkersinwassenaar.nl/openingstijden/

11 DRAMA BIJ DE WASSENAARSE SLAG

In de maanloze nacht van 27 op 28 februari 1944 nadert een kleine rubberboot met Franse commando's de kust bij de Wassenaarse Slag. Ze zijn kort hiervoor door de Britse marine afgezet. Al in 1943 hadden de geallieerde inlichtingendiensten dit duingebied in het vizier als mogelijke plek voor een verkenning of landing van commando's of geheim agenten. Na twee eerder mislukte pogingen doen de Fransen opnieuw een poging. Dit keer lijkt de missie te slagen.

De zes mannen bereiken daadwerkelijk de kust, maar hun landing verloopt verre van vlekkeloos. Ze worden kort na hun landing opgemerkt. Lichtkogels schieten de lucht in en vanaf de stelling bij de Wassenaarse Slag komen Duitse militairen direct in actie. Urenlang

Het monument voor de omgekomen commando's.

zoeken ze het strand en de duinen af, maar zonder resultaat. Ze concluderen uiteindelijk dat het waarschijnlijk loos alarm was.

De Franse commando's houden zich met hun rubberboot een dag verborgen in het duin en willen de volgende nacht terugkeren naar open zee. Wat er precies gebeurt, is nooit helemaal duidelijk geworden, maar vast staat dat de terugtocht naar het marineschip niet lukt. In de nacht van 29 februari gaat in de Duitse stelling opnieuw alarm. Kort daarna spoelt een omgeslagen rubberboot aan, met daarin drie dode commando's. Kort hierop werd een vierde geborgen. De vijfde spoelde enkele dagen later aan en de laatste commando werd pas enkele maanden later bij Scheveningen op het strand aangetroffen.

Met je rug naar het strand toe, RA op de rotonde langs parkeerplaats Zeelust. Blijf de weg vervolgen naar KP 41 en ga verder naar KP 43. Je fietst nu parallel aan de weg 'de Wassenaarse Slag'. Aan het eind van het duingebied ligt aan je linkerhand het villapark 'Rijksdorp' en aan je rechterhand 'De Klip'.

12 RIJKSDORP

In het villapark Rijksdorp liggen, verscholen tussen de huizen, de bunkers van een Duits infanteriehoofdkwartier. Door het grote belang van het hoofdkwartier waren de manschappenverblijven, munitieopslag, hospitaal en de commandobunker opgetrokken uit gewapend beton met muren van minimaal 2 m dik. Ook tijdens bombardementen of een invasie konden hier de taken goed beschermd worden uitgevoerd. Loopgraven, schuttersposities en open beddingen zorgden voor de directe verdediging van het complex. Na de oorlog nam de Koninklijke Luchtmacht het terrein in gebruik. Sinds enkele jaren is het gebied in beheer bij Staatsbosbeheer, die hier op reservering rondleidingen organiseert.

www.staatsbosbeheer.nl/Natuurgebieden/hollands-duin/Activiteiten

13 DE KLIP

Aan de overkant van de weg lag op 'De Klip' een Duits artilleriehoofdkwartier. Voor de oorlog vond hier zandwinning plaats, waardoor door het afgraven van het binnenduin een onnatuurlijk steil duin ontstond. Juist deze hoogte en steile helling maakten de locatie ideaal voor een observatiepost en hoofdkwartier. Vanuit de observatiebunker hadden de troepen wijds zicht over het vlakke land tot aan de duinen. De bunkers van 'De Klip' liggen tegenwoordig onder het zand en zijn niet meer zichtbaar.

Vervolg de weg richting KP 43 en sla op de rotonde LA richting KP 93. Na drie kilometer ligt aan je linkerhand het Panbos. Het is mogelijk hier een korte wandeling te maken naar een ander gedeelte van de bij punt 7 genoemde tankmuur (zie onder).

Uitstapje: Ga bij de Pannenkoekenboerderij LA en steek de N441 (Wassenaarseweg) over. Hier kun je de fiets parkeren en de oranje route linksom voor ongeveer 1 kilometer volgen tot je bij de tankmuur bent.

14 DE PAN VAN PERSIJN

De Pan van Persijn, ook wel het Panbos genoemd, ontleent zijn naam aan de Heren van Persijn, die dit bos als jachtgebied gebruikten. Het jachtgebied hoorde bij het zestiende-eeuwse kasteel Persijn bij Wassenaar, dat in de negentiende eeuw werd afgebroken. In het zuidelijke deel van het bos zijn nog tankversperringen te zien, evenals het verlengde van de tankmuur dat eerder op de route aan bod kwamen. Even ten noorden van het bos ligt een Duitse luchtafweerstelling ter verdediging van het luchtruim boven Stützpunktgruppe Katwijk en Flugplatz Katwijk. Het geschut stond opgesteld in open beddingen op bunkers, met daaromheen manschappenonderkomens, opslagplaatsen en loopgraven. De stelling ligt op niet-toegankelijk terrein, maar is vanaf het noordoostelijke hek gedeeltelijk zichtbaar.

Fiets vanaf het Panbos verder richting KP 93. Aan je rechterhand lag vliegveld Valkenburg. Je ziet verderop aan beide zijden van de weg verschillende Duitse bakstenen legeringsgebouwen.

De tankmuur is nu een populair speelobject dat veel bekijks trekt.

Het bergen van een van de Duitse transportvliegtuigen van het type Ju52 die moesten uitwijken naar het strand tussen Katwijk en Wassenaar.

15 FLUGPLATZ KATWIJK

In de vroege ochtend van 10 mei 1940 werden de Nederlandse troepen op Vliegkamp Valkenburg ruw gewekt. Na een inleidend bombardement vulde het luchtruim zich met Duitse vliegtuigen. Parachutisten daalden neer en transportvliegtuigen probeerden te landen. Binnen korte tijd lag het landingsterrein zo vol met wrakken en gestrande toestellen dat sommige moesten uitwijken naar het strand bij Wassenaar. De Nederlandse verdediging was met provisorische stellingen langs de rand van het vliegveld zonder luchtdoelkanonnen beperkt te noemen. Met de aanwezige mitrailleurs werden de Duitse vliegtuigen en troepen onder vuur genomen in een poging de bezetter tegen te houden. Het zou een zware en bloedige slag worden die uiteindelijk werd verloren.

Na de capitulatie werd het vliegveld door de Duitse Luftwaffe uitgebreid over meer dan 60 hectare. Ideaal bleek het gebied echter niet. De velden waren drassig en zelfs na het aanleggen van drainage verbeterde de gesteldheid van de bodem niet zoals gehoopt. Uiteindelijk werden er twee houten banen en een korte betonbaan aangelegd. In het noorden en zuiden verrezen hangars en het personeel verbleef in stenen barakken, die vanaf de weg nog zichtbaar zijn. Door de toenemende dreiging van geallieerde luchtaanvallen en de slechte bodem raakte het vliegveld vanaf 1942 in onbruik. Rond 1944 maakten de Duitsers het terrein onbruikbaar door palen te plaatsen en greppels te graven.

Op het terrein bevindt zich nu een bezoekerscentrum waar de historie van het vliegveld wordt verteld: vliegveldvalkenburg.nl

Het vliegveld na de inval op 10 mei 1940. Op de voorgrond wrakstukken van Duitse transportvliegtuigen (Collectie NIMH).

16. BARAKKENKAMP

Aan weerszijden van de verkeersweg van Wassenaar naar Katwijk aan den Rijn verrees een lint van bouwwerken voor het Duitse personeel van het vliegveld. De meeste hadden de vorm van bakstenen barakken, gebouwd in de traditionele architectuur van de Heimatschutzstil. Deze boerderijstijl sloot goed aan bij het landelijke karakter van de omgeving en zorgde bovendien voor een effectieve camouflage. Door de spreiding van de gebouwen leek het complex vanuit de lucht op een dorpje.

Na de oorlog nam de Nederlandse Marine Luchtvaartdienst het vliegveld in gebruik. Vanaf 1947 betrokken zij de voormalige Duitse gebouwen. In de loop der jaren werd het interieur grotendeels vernieuwd, terwijl het uiterlijk van de meeste barakken grotendeels behouden bleef. Soms werden aanbouwen geplaatst of deuren en raampartijen aangepast.

Nadat de Marine het vliegveld in 2006 verliet, kwamen de bouwwerken in het zogeheten barakkenbos leeg te staan, in afwachting van een nieuwe bestemming.

RD richting KP 93. Bij KP 93 LA Westerbaan in, wordt later Cantineweg. Na 1 kilometer zie je links tussen de bomen door, hoog op het duin, nog net een Duitse uitkijkpost staan. Dit is een landmark voor wandelaars. Aan het eind van de Cantineweg op een T-splitsing LA de Kon. Julianalaan op, na 600 meter eerste rotonde LA de Zeeweg in. Eerstvolgende rotonde RA (Karel Doormanlaan), en rotonde erna LA richting KP 62. Bij KP 62 richting KP 64.

Een vervallen en overwoekerde manschappenbarak. Eerst gebruikt door de Duitse Luftwaffe, later door de Nederlandse Marine.

Bij herinrichting van het terrein van de inrichting moest onder andere deze enorme betonnen verbandplaats wijken (Raphael Smid, bunkerpictures).

17 HOOFDKWARTIER RIJNSOEVER

Aan het begin van de twintigste eeuw werden langs de kust diverse zorginstellingen gebouwd voor mensen met een ziekte, lichamelijke of verstandelijke beperking. De zeelucht gold als gezond en de uitgestrekte duingebieden boden de instellingen ruimte. In 1923 startte de bouw van de Van der Bergh Stichting. Tijdens de oorlog werd het terrein gevorderd en ingericht als centraal hoofdkwartier van de Stützpunktgruppe Katwijk. De commandant, staf en manschappen verbleven in de bestaande gebouwen, terwijl ter bescherming meerdere bunkers werden gebouwd. Het complex was omgeven door loopgraven, mijnevelden en prikkeldraadversperringen. Net als bij veel andere stellingen zijn de bunkers na de oorlog tijdens verschillende herinrichtingsfasen gesloopt.

Bij KP 64 RD naar KP 20. Vervolg de weg RD (dus niet richting KP 34). Na 350 meter ligt aan je rechterhand het landgoed Offem.

18 OFFEM

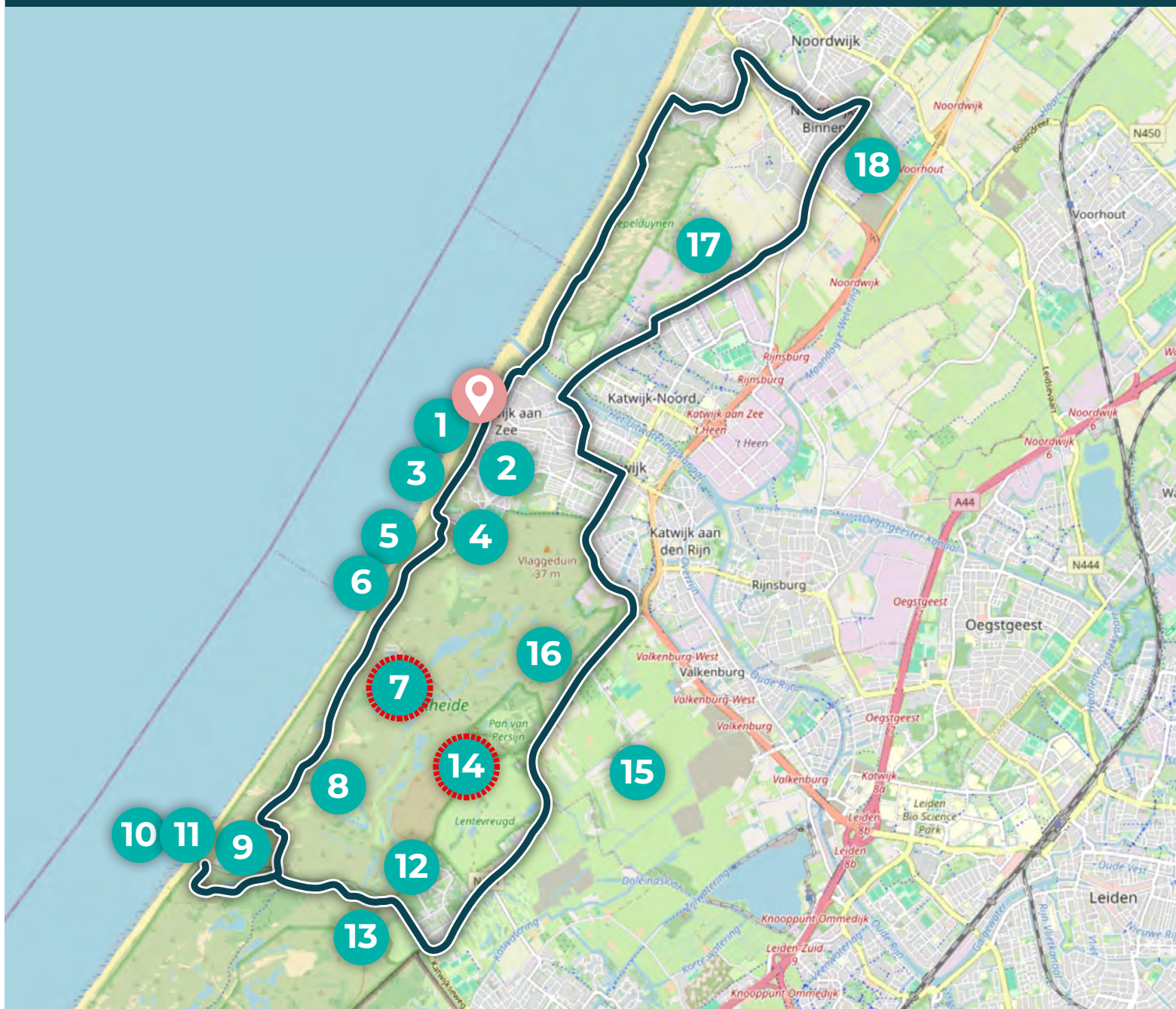
Op het landgoed Offem bevond zich een belangrijk knooppunt van het Festungkabelnetz, het Duitse militaire telefoonnetwerk. Voor de communicatie tussen de verschillende stellingen en militaire objecten werd hier een zware betonnen telefoonschakelbunker gebouwd. Rond het landhuis verzezen daarnaast enkele bakstenen bunkers voor manschappen, opslag van voedsel en munitie en kookvoorzieningen. Na de bevrijding werden de bouwwerken niet direct gesloopt. Halverwege de jaren vijftig maakten enkele zelfs deel uit van een speeltuin; vanaf het dak van de telefoonbunker liep toen een glijbaan naar beneden. Later ging de sloophamer alsnog in het beton en baksteen.

Vervolg de weg RD, sla bij de rotonde bij het tankstation LA de Schiestraat in richting KP 34. Bij KP 34 RD langs de kerk de HH Geestweg vervolgen. Deze gaat over in de Van Limburg Stirumstraat en vervolgens Pickestraat. Bij een 'vork' rechts aanhouden. De Pickestraat gaat over in de Oude Zeeweg. Eind van de klinkerstraat RA, hier gaat de geasfalteerde Oude Zeeweg richting KP 23. Bij KP 23 naar KP 22 (boulevard). Bij KP 22 LA naar KP 63. Bij KP 63 RD over de buitensluis. Sla RA de Boulevard op en volg de weg met de bocht mee naar links. Na 550 meter bereik je de parkeergarage op de Boulevard, het beginpunt van de route. In Noordwijk kan eventueel een bezoek worden gebracht aan twee musea die zich met de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog bezighouden: Atlantikwall Museum Noordwijk <https://www.atlantikwall.nl/> Museum Engelandvaarders <http://www.museumengelandvaarders.nl/>

De sloop van de telefoonbunker was een enorme klus. (Gemeentearchief Noordwijk)

Startpunt / eindpunt

Boulevard Katwijk, bij de ondergrondse parkeergarage Boulevard Zeezijde.

Bij het start-/eindpunt, op de route en in het centrum zijn horecagelegenheden. Betaald parkeren is mogelijk in de parkeergarage (startpunt van de route).

1 Bezienswaardigheden

1. Bescherming tegen zee en vijand
2. Evacuatie en sloop
3. Via een tunnel naar Engeland
4. Soefitempel
5. Radar
6. Heeresküstenbatterie
7. Onzichtbare grens
8. Natuurherstel
9. Dekkingsgaten
10. Vleermuisbunker
11. Drama bij de Wassenaarse Slag
12. Rijksdorp
13. De Klip
14. De Pan van Persijn
15. Flugplatz Katwijk
16. Barakkenkamp
17. Hoofdkwartier Rijnsoever
18. Offem

Wandeluitje

Leeswijzer

Je kunt de route desgewenst bij elk knooppunt beginnen en de routebeschrijving vanaf dat punt oppakken. De route kan ingekort worden door andere knooppunten te volgen, zie hiervoor ook de borden die bij veel knooppunten zijn geplaatst.

LA = linksaf

RD = rechtdoor

RA = rechtsaf

KP = knooppunt

Meer informatie

bezoekatlantikwall.nl

Respect

Bunkers zijn vaak de biotoop van zeldzame planten- en diersoorten en staan in beschermd natuurgebied of op particuliere grond. Dit is verboden terrein voor onbevoegden, tenzij je op de openbare fiets- of wandelpaden blijft.

Colofon

De fietsroute is een product van de Erfgoedlijn Atlantikwall van de provincie Zuid-Holland en is uitgegeven door Stichting Forten Nederland. Het betreft een actualisatie van een bestaande route die eerder is uitgegeven door het Erfgoedhuis Zuid-Holland. De route is ook digitaal beschikbaar op de website bezoekatlantikwall.nl.

© Foto's: Foto's: A. Van Beveren pag. 1, 2r, D. Hoek pag. 4l, N. Warmerdam pag. 3rb, 3ro, 4r, 5r, 5l, 6l, 6rb, 6ro, 7, 8lb, 8rb, 11, R. Smid (Bunkerpictures) pag. 9l, E. Slagboom pag. 2l, Katwijk's Museum pag. 3l, Gemeentearchief Noordwijk pag. 9r, Collectie Nederlands Instituut Militaire Historie pag. 8lo